TARİX VƏ ONUN PROBLEMLƏRİ

4

BAKI - 2015

TARİX VƏ ONUN PROBLEMLƏRİ

1997-074

HİSTORY AND İTS PROBLEMS **ИСТОРИЯ И ЕЁ ПРОБЛЕМЫ**

NƏZƏRİ, ELMİ, METODİK JURNAL

4

General Səməd bəy Mehmandarovun 160 illik yubileyinə həsr olunmuş xüsusi buraxılış

BAKI - 2015

Təsisçi və Baş Redaktor: tarix elmləri doktoru, professor Əsməd Muxtarova

Redaksiya şurası:

Akademik Bünyadov T.Ə.
Akademik Hacıyev İ.M.
Akademik Vəlixanlı N.
AMEA-nın müxbir üzvü Babayev İ.A.
AMEA-nın müxbir üzvü Əliyev V.
AMEA-nın müxbir üzvü Mahmudov Y.M.
AMEA-nın müxbir üzvü Nemətova M.S.

Redaksiya heyəti:

t.e.d.Axundova N.Ç.; t.e.d.Əliyev Q.Ə. (məsul katib);
p.e.d.Əlizadə H.; t.e.d.Darabadi P.Q.; t.e.d.Qasımlı M.C.;
t.e.d.Quliyeva N.; t.e.d.Fətəliyev M.B.; t.e.d.Hacıyev S.T.,
f.e.d.Hacıyev Z.; t.e.d.Həsənli C.P.; t.e.d.Həsənov Ə.M.;
t.e.d.Həsənova L.L.; t.e.d.İsgəndərov A.C.;
t.e.d.İsmayılov Q.S.; t.e.d.Məmmədov A.;
t.e.d.Məmmədov İ.M. (baş redaktorun müavini);
t.e.d.Məmmədov S.A.; t.e.d.Məmmədov A.Ə.;
f.e.d.Mikayılov N.M.; t.e.d.Sultanov O.; t.e.d.Zeynalov İ.X.

web-sayt: http://bsu.edu.az

Redaksiya ilə əlaqə: **TarixVeOnunProblemleri@gmail.com**

ISSN 1047

Ş.548 (1997)
Tarix və onun problemləri, 2007
©Lisenziya ser.AB - №22477

MÜNDƏRİCAT

GENERAL SƏMƏD BƏY MEHMANDAROV – 160

SÜLEYMANOVA S.Y.	*Azərbaycan Cümhuriyyətinin ilk peşəkar hərbi naziri*	5
HÜSEYNOVA S.B.	*General S.Mehmandarov və rus hərb sənəti*	10
İSMAYİLOV F. SƏİDƏ ƏLİ QIZI	*Əliağa Şıxlinskinin "Xatirələrim" adlı memuarları XX əsrin əvvəllərində Rusiyanın və Azərbaycanın hərb tarixini öyrənmək üçün mənbə kimi*	15
QULİYEVA S.Z.	*I Dünya müharibəsi illərində Türk-müsəlmanlardan təşkil olunmuş "Vəhşi Diviziya" və Türkmən tekin süvari alayı*	24

QƏDİM DÖVR VƏ ORTA ƏSRLƏR

ƏLİYEV H.	*Mifologiyadan tarixə keçid*	34
ИСМАЙЛОВА С.А.	*Роль эпосов в изучении истории культуры тюркоязычных народов*	48
AĞAYEV R.	*Ərəb xilafəti dövründə Azərbaycan əhalisinin hakim təbəqələrinin sosial zümrə tərkibi*	56
BAYRAMLI C.	*Azərbaycan milli dövlətçilik tarixində Babək Xürrəminin yeri və rolu barədə*	65
RƏHİMOVA S.	*Dərbənd XV əsrdə*	74
NƏCİYEV E.	*1514-cü il Təbriz sürgünləri*	82
ÖMƏROV A.	*XV-XVI əsrlərdə Azərbaycan Səfəvi dövlətinin beynəlxalq münasibətləri barədə*	90
BAYRAMOVA A.	*XVI əsrin 70-80-ci illərində Səfəvi – Venesiya münasibətləri (Vinçentso d'Alessandrenin gündəliyi üzrə)*	95
ƏSKƏROVA S.	*Çexlərin Osmanlı Türkiyəsi ilə tarixi əlaqələri*	104

YENİ DÖVR

İSMAYILOVA S.	*Çarizmin aqrar siyasəti və müsəlman ali silki (1801-1828-ci illər)*	112
ŞƏFİYEVA Ə.	*İranın ilk modern islahatçı hakimləri*	117
ДЖАЛИЛОВ А., ОСМАНЛЫ М.	*Некоторые вопросы влияния Бакинского промышленного района на экономику Елизаветпольской (Гянджинской) губернии в конце XIX – нач. XX века*	124
İSGƏNDƏROVA N.	*XX yüzilliyin əvvəllərində Azərbaycanda milli hərəkatın yaranması və təşkilatlanması*	130
BAXŞƏLİYEV F.	*Azərbaycan sahibkar kəndi yeni dövrün son mərhələsində*	136

MÜASİR DÖVR

ƏLƏKBƏROVA E.	*XX əsrin 20-ci illərinin əvvəllərində Qarabağ məsələsi*	142
HƏTƏMOV R.	*Azərbaycanın siyasi rəhbərliyinin hərbi çağırışçılar barəsində müzakirələri (1939-1940)*	150
QURBANOV R.O.	*Azərbaycanın neft sənayesində əməyin elmi təşkili və onun sosial nəticələri (XX əsrin 60-cı illəri)*	156
ASLANOV R.	*İran cəmiyyətində radikal və mötədil islamçılar (XX əsrin 80-ci illərində)*	162
HƏSƏNOV V.	*Azərbaycan Həmkarlar İttifaqlarının beynəlxalq əlaqələri (1993-2013-cü illər)*	167
ГУСЕЙНОВА И.	*Независимая Азербайджанская Республика и развитие мультикультурализма на Кавказе*	174
MAMMADOV S.	*The assistance of UNESCO development of independent means of mass communication in Azerbaijan*	192
RUİNTƏN S.F.	*Cənubi Qafqaz Rusiyanın geosiyasi maraqları dairəsində (problemin tarixi aspekti)*	197
SƏFƏROV P.	*XX əsrin 90-cı illərinin yarısında Rusiya, İran və Türkiyənin beynəlxalq münasibətlər sisteminə Azərbaycanın daxil olmasının iqtisadi-siyasi şərtləri*	207
ГУСЕЙНОВА А.	*Внешнеполитические связи государств Южного Кавказа с Россией на современном этапе*	214
АХУНДОВ Р.	*Развитие культуры, науки и здравоохранения в Азербайджанской Республике*	225

İBRAHİMOVA P.	*Türkdilli Xəbər Agentlikləri vahid informasiya məkanında*	230
КАРАЕВА Л.	*Политика-правовые основы азербайджано-российских взаимоотношений*	235
SƏMƏDLİ Z.	*Diplomatiyada beynəlxalq danışıqların təsnifatlandırılması problemləri*	241
УСЕЙНОВА Г.Б.	*Республиканская крымско-татарская библиотека им.И.Гаспринского*	247
RÜSTƏMOV A.S., ƏFƏNDİYEVA X.B.	*Sosial nəzarət və normativ təsisatlar sistemi*	253
ALISGANDARLI J.S.	*Is the United States of America A Global Empire Today?*	260
QULİYEVA L.	*II Dünya müharibəsi sonrası Türkiyə xarici əlaqələri. Türkiyə-NATO, Avropa İttifaqı (Aİ) və Şanxay Əməkdaşlıq Təşkilatı (ŞƏT)*	266
CƏFƏROVA Ş., CƏFƏROV T.	*Erməni terrorizmi diaspor fəaliyyətinin istiqamətlərindən biri kimi*	271
HEYDƏROV Ə.	*Rusiya geosiyasətində Qafqazdan keçən enerji dəhlizinin əhəmiyyəti*	280
QƏHRƏMANOV E.	*Türkiyə-Rusiya münasibətlərinə erməni diaspor cəmiyyətlərinin təsiri*	285
TAĞIYEV T.	*Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq antiterror koalisiyasında rolu*	290
ALİZADE N.	*Türkiye-İran dış ilişkilerinde enerji faktörü*	297
ƏLİYEV E.	*XX əsrin 60-80-ci illərində uşaqlara, ailələrə və qadınlara sosial dəstəyin ABŞ-ın sosial-iqtisadi siyasətində yeri*	306
SALMAN XODADADİ	*İran İslam Cümhuriyyətilə Azərbaycan Respublikası arasında ticarət əlaqələrinin bərqərarı və inkişaf dinamikasının əsas aspektləri*	311
LEYLA VAQİF QIZI	*Avropa Qonşuluq və Əməkdaşlıq mexanizmi və Azərbaycan*	316
MİRZƏYEV İ.	*Avropa İttifaqı və Azərbaycanın qarşılıqlı siyasi əlaqələrin inkişaf dinamikası*	323
ASLANLI G.	*Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının bədən tərbiyəsi və idmanla əhatə edilməsi sahəsində dövlət tədbirləri (2003-2013-cü illər)*	329
BAĞIRLI A.	*Azərbaycan qanunvericiliyinə əsasən aztəminatlı ailələrin sosial yardım alarkən keçdikləri mərhələlər*	337
ƏSƏDOVA N.	*Qloballaşma dövründə informasiya cəmiyyətinin bəzi aspektləri*	342
EYVAZLI E.	*Dağlıq Qarabağ münaqişəsi: Azərbaycan mətbuatının statistikası nə deyir?*	348
HÜSEYNLİ H.	*NATO-nun Kosovo əməliyyatı və Türkiyə*	355

ARXEOLOGİYA VƏ ETNOQRAFİYA

ALLAHVERDİYEVA F.	*Şaman türklərdə qurban adətləri*	361

MƏNBƏŞÜNASLIQ, TARİXŞÜNASLIQ, DEMOQRAFİYA

МУГАНЛИНСКИЙ Р.	*Проблема религиозного фактора сефевидо-османских отношений начала 16 в. в англоязычной историографии*	**367**
ИСМАИЛОВ У.	*Взаимоотношения государства Сефевидов с Османской империей и со странами Европы в советской историографии в XVI веке*	372
İBRAHİMOVA Ü.	*XVI yüzillikdə Səfəvi-Gürcü münasibətləri (gürcü mənbələrinə görə)*	377
İSLAMOVA Z.	*Jozef Pitton de Turnefortun "Səyahətnamə"si XVIII əsr Azərbaycan tarixinə dair mənbə kimi*	383
AŞUROVA G.	*XX əsr sonları – XXI əsrin əvvəllərində Balakən rayonunun əhalisinin təhsil üzrə bölgüsü və yerləşməsi*	388

METODİKA

MƏHƏRRƏMOV İ.B., QULİYEV R., ƏLİYEV E., İMAMOVA S.	*Azərbaycanda ilkin tayfa ittifaqları , qədim dövlətlər və erkən foedal cəmiyyəti*	392

ELNUR NƏCIYEV
AMEA-nın A.A.Bakıxanov
adına Tarix İnstitutunun doktorantı
elnurneciyev@gmail.com

1514-CÜ İL TƏBRİZ SÜRGÜNLƏRİ

Açar sözlər: Səfəvilər, Osmanlılar, Təbriz, sürgün, sənətkar, tacir.
Ключевые слова: Сефевиды, Оттоманы, Тебриз, изгнание, ремесленник, торговец.
Keywords: Safavids, Ottomans, Tabriz, exile, artisan, merchant.

Səfəvilər dövləti 1501-ci ildə yaranışından 1736-cı ildə süqutuna kimi de-mək olar ki, qonşuları ilə hərb şəraitində olmuşdur. Bu müharibələrin hər biri Sə-fəvi əhalisinin taleyinə müəyyən qədər öz təsirini göstərmişdi. Xüsusilə də Osman-lılarla fasilələrlə bir əsrə yaxın davam edib 1639-cu il Qəsri-Şirin sülhü ilə başa çatan hərbi əməliyyatlar Səfəvilər dövlətinin iqtisadi həyatına daha ağır zərbələr vurmuş xeyli insan itkisinə, məcburi əhali yerdəyişmələrinə səbəb olmuşdur. Əha-linin öz yaşayış yerlərini tərk etmələri köçlər, sürgünlər formasında baş vermişdi. Köçün məcburi və zorakı forması olan sürgünlər Səfəvilər dövlətində istər Şah I Təhmasib (1524-1576), istərsə də Şah I Abbas (1587-1629) dövründə Osmanlılarla müharibə zamanı "yandırılmış torpaq siyasəti"nin tərkib hissəsi kimi tətbiq olun-muşdur. Osmanlıların hücum etdiyi yollar boyu əhali dövlətin içərilərinə doğru sürgün edilmiş, daşınmayan əmlakı isə həyat üçün zəruri olan bütün vasitələrlə birlikdə məhv edilmişdi. Lakin sürgünlər yalnız hücum edən tərəfi ərzaqsız və eh-tiyatsız buraxmaq məqsədi ilə həyata keçirilməmişdir. Sürgün həm də baş verən hər hansı bir müharibədə qalib tərəfin müraciət etdiyi ənənəvi üsul bir idi. Belə ki, Səfəvilərin 1514-cü il Çaldıran döyüşündə Osmanlılara məğlub olmasından sonra Təbriz əhalisinin müəyyən qismi Osmanlı imperiyasına sürgün edildi. Bu hadisə tarixdə 1514-cü il Təbriz sürgünləri adı ilə tanınır.

1386-cı ildə Əmir Teymur Təbrizi işğal etdikdən sonra şəhərin "sənətkarla-rından bu və ya digər sahədə məşhurlaşıb tanınanları" [2, 32] Səmərqəndə köçür-düyü kimi, Osmanlı Sultan I Səlim (1512-1520) də 1514-cü ildə 1700 sənətkar ai-ləsini İstanbula köçürmüşdü [1, 129]. Bu sürgünlə bağlı Heydər Çələbi ruznamə-sində yazır ki, Sultan Səlim tərəfindən "12 sentyabr 1514-cü ildə Xorasan padişahı Sultan Hüseyn Bayqara oğlu, Bədi-üz-zaman Mirzə ilə bərabər Təbrizin və Xora-sanın məşhur ustalarının və sənətkarlarının İstanbula göndərilməsi əmr olundu" [7, 81]. Heydər Çələbi köçürülənlərin Şah I İsmayıl tərəfindən Xorasandan Təbrizə köçürülən sənətkar ustadlar və digər varlı tacirlər, o cümlədən də başda Xorasan hökmdarının oğlu Bədi-üz-zaman Mirzə olmaqla nüfuzlu şəxslərin olmasını qeyd edirdi [7, 146]. Təbrizdən İstanbula köçürmə hadisəsi barədə Osmanlı salnaməçilə-rindən "Tac ü't-təvarix" əsərinin müəllifi Hoca Sadəddin də məlumat verir. O yazır ki, Sultan I Səlim "9 gündən artıq könül alıcı Təbriz torpaqlarında gözləməyib zə-fərlərə rəhbər olan ordusunu qışın soyuğundan qorumaq üçün geri dönmək qəra-rını aldı...digər tərəfdən də sənətsevər padşah bu ölkədə yaşayan sənət sahiblərin-dən və irəlidə gedən adlı-sanlı bəylərdən min nəfərə qədərini seçərək ailələri, mal və əşyaları ilə birlikdə İstanbula köçürtdü. Bu səfərdə uluğ bəylərindən birini də onları qoruyub aparmaq üçün təyin etdi. Onlara da səfər üçün nə lazımdırsa, at, qatır, eşşək, bütün ehtiyaclarını, ödəniş və yol xərclərini də ödətdirdi. Bunlar orada elə bir diqqət gördülər ki, bu qonaqlıqda keçmiş dostlarını, yurdlarını unutmaqla məğlub oldular" [8, 223-224]. Bir digər Osmanlı müəllifinin qələmindən çıxan "Anonim Tevarih-i Al-

i Osman" əsərində isə "Sultan Səlim Təbrizə daxil olub əh-li-hirfəttən (yəni sənət əhlindən-E.N.), Təbriz xalqından xeyli insanı İstanbula sür-gün etdi" [3, 137]. Bir başqa mənbə Səlimnamə müəllifi olan Cəlalzadə isə köçür-mə hadisəsini bu cür nəql edir: "Təbriz şəhərindən bir qədər xocalar və ustadlar yazılıb, Rəcəb ayının 23-cü günündə (12 sentyabrda-E.N.) Xorasan şahı Bədi'ü'z-zaman Mirzə ilə Xorasandan gəlmiş erbab-ı hirfəti (peşə sahibləri-E.N.) sürgün edib və üzərinə qullar təyin edilib, səadət arzusu ilə o mahaldan təşrif buyurdular" [5, 250]. Bu sürgün barədə Osmanlı müəlliflərindən Hədidi də məlumat vermiş, o isə hadisəni nəzmlə təsvir edərək köçürülənlərin bir qisminin elm əhli, bir qisminin də iş bilən və iş görənlərdən ibarət olmasını qeyd etmişdir [6, 393]. Bu mənbələrin heç biri köçürülənlərin sayı və tərkibi ilə bağlı təfərrüatlı və dolğun məlumat verə bilmir. Bu barədə məlumatı hicri 921-ci il səfər ayının 7-27/1515-ci ilin 23 mart-12 aprel tarixləri arasında tərtib edilmiş farsca bir dəftərdən əldə edirik. Hüseyin Ars-lan bu dəftərdə bizim üçün faydalı olan hissəni cədvəllər şəklində vermişdir [4, 325 -332]. Bu dəftər sürgün edilənlərin peşəsi, demoqrafik vəziyyəti və kimlərin nəza-rəti altında göndərilmələri barədə məlumat verirdi.1-9-cu cədvəllərdən bunu daha aydın görmək olar.

Cədvəl 1: Menteşe sancağının mirlivası, timar və ziyamət sahibi Sinan Paşaya təslim edilənlər

№	Adı	Peşəsi	Şərh	Nəfər sayı
1	Şeyx Kəbir	-	Şəhər qazısının oğlu və onun xanımı və iki oğlu-Şəmsəddin Məhəmməd və Əbdürrza	4
4	Vələd İbrahim	-	İsmayıl Yarın oğlu	1
5	Mövlanə Nürəddin	Təbib	Ədirnə Darü'ş-şəfasında vəzifə sahibi oldu.	1
6	Sinəm	-	Mövlanə Nürəddinin xanımı	1
7	Dərviş Əli	Kəhhal (göz həkimi)	və xanımı. 1 oğlu-Şah Məhəmməd və 3 qızı-Behicə, Salihə və Ağa Sultan	6
Cəmi: 13 nəfər				

Cədvəl 2: Zərgərlər camaatı adı altında qeyd olunan adlar

№	Adı	Peşəsi	Şərh	Nəfər sayı
1	Dərviş Əli	Əyyar	M. xanımı, 2 oğlu, 3 qızı	7
2	Şəmsəddin	Əyyar	Xanımı, 2 övladı	4
3	Ayus Qulam	Əyyar şagirdi	Şəmsəddinin şagirdi	1
4	Ustad İsmayıl	-	və 2 qızı	3
5	Cəmaləddin Hüseyn	-	Xanımı, anası və oğlu	4
6	Qasım	-	Qardaşı	1

7	Xoca Nurullah	-	Xanımı, 1 yeni (doğulmuş) qızı	3
		Cəmi: 23 nəfər		

Cədvəl 3: Menteşe livasında Baş Araq çayı zaimi (ziyamət rəhbəri-E.N) olan Qara Əliyə təslim edilənlər

№	Adı	Peşəsi	Şərh	Nəfər sayı
1	Ustad Mahmud	Guft-ger (?)	xanımı Xanzadə, digər xanımı Xan Sultan. 4 oğlu- Haq Nəzər, Fəzlullah, Xeyrullah, Şəhabəddin və 1 qızı-Şahım Ağa	8
7	Mahmud	Ustad Mahmudun şagirdi	-	1
8	Əhməd	Ustad Mahmudun şagirdi	Xanımı Yeki can və oğlu Sultan Hüseyn	3
9	Ustad Yar Əhməd	Guft-ger	-	1
10	Məhəmməd Can	Guft-ger	Xanımı Tacım Ağa, oğlu Yadigar, Gövhər və Fərah adlı iki qızı	5
		Cəmi: 18 nəfər		

Cədvəl 4: Çineyə tabe Farqo çayı zaimi İvaz bəy və Kebabe zaimi Çayakoğlu Umur Bəyə təslim edilənlər

№	Adı	Peşəsi	Şərh	Nəfər sayı
1	Adı verilməyib	Ustad Həkkak	Xanımı, 2 oğlu-Tahir Mahmud və Əzizverdi. 2 qızı-Nəfisə Xan və Kəmər Xan	6
2	Ustad Huseyn	Həkkak	Xanımı Ağa Sultan, iki oğlu- Hacı Hüseyn və Həsən Əli	4
3	Maqsud Əli	Həkkak	Xanımı Şərif Sultan, 2 oğlu- Məhəmməd Hüseyn və Hüseyn Əli, qızı Xədicə.	5
4	Xoşgələn, digər adı Mövlanə Xoca Məhəmməd	Həkkak	Xanımı Huz Ağa, anası Huz bəy. Qızı Ruqiyyə Amasyada vəfat etdi.	4
5	Hacı Məhəmməd	Həkkak	Xanımı (?)	2
		Cəmi: 21 nəfər		

Cədvəl 5: Dəftəran və Mazun qəsəbəsi zaimi Mustafa bəyə təslim edilənlər

№	Adı	Peşəsi	Şərh	Nəfər sayı
1	Xoca-zadə Əli...	-	Xanımı Sultan Ağa, Hüseyn (?) Mazun qəsəbəsində Orxanlı timarında öldü.	3
2	Səfər Şah	-	Somunç qəsəbəsində (?) öldü	1
3	Fəthi bəy	-	Məzkur Şah Əlinin oğlu	1
	Cəmi: 5 nəfər			

Cədvəl 6: Uyqartaş zaimi Hacı bəy oğlu Mahmud Çələbiyə təslim edilənlər

№	Adı	Peşəsi	Şərh	Nəfər sayı
1	Xoca Pir Əli	Tacir	Xanımı Can Ağa. Oğulları-Şah Məhəmməd, Burc Əli, Müzəffər, Fəthi bəy və Şahbal bəy.	7
2	Əli Diraz	-	Uyqardaş qəryəsi (kəndi-E.N.) timarında öldü.	1
3	Xızır	-	Köyceğiz qəsəbəsi İmir qəryəsi timarında öldü	1
	Cəmi: 9 nəfər			

Cədvəl 7: Çinə qəsəbəsində panayır (bazar-E.N.) hasili zaimi İlyas Bəy oğlu Yusifə təslim edilənlər

№	Adı	Peşəsi	Şərh	Nəfər sayı
1	Şah Hüseyn	Əttar	Xanımı Əziz Paşa, oğulları Qulu bəy və Xoca bəy. Qızının oğlu Şah Mahmud	5
2	Xəlilullah	Habbaz (çörək bişirən)	Xanımı Xatun Paşa, Oğlu Heydər, qızı Əziz Paşa	4
3	?	?	Say göstərilsə də boş qoyulub	1
	Cəmi: 10 nəfər			

Cədvəl 8: Menteşe livasında Tavas zaimi Turqud oğlu Məhəmmədə təslim edilənlər

№	Adı	Peşəsi	Şərh	Nəfər sayı
1	Ustad Nizaməddin Əbu İshaq	Əyyar	Xanımı Ladə, qardaşı İbadullah və ailəsi (?). Xanımı Şahım və oğlu Nəsrullah.	5
2	Ustad Nizaməddin	-	Oğlu Bəkir və Otaki (?) Hacı Əli. Xanımı Yeki. Oğulları Mir Xan və Şah Məhəmməd, qızı Gövhər.	7

3	Məhəmməd Şah	Ustad	Xanımı Paşa. Xanımı Quli.	3
4	Can Məhəmməd	Mücərrəd (subay)	-	1
5	Mübarək Qədər	Mücərrəd (subay)	-	1
6	Boş qoyulub	-	-	-
7	Heydər Təbrəzi (?)	-	Xanımı Paşa, Oğulları-Hacı Hüseyn Şah Əli və Remayis (?) Əli	4
8	Məhəmməd Əli	-	-	1
9	Kaşani	Mücərrəd (subay)	-	1
10	Mirzəy	Otaki (?)	Xanımı Nikün, oğlu Mirim, qızı Qüreyş.	4
11	Nəcməddin Sarraci	-	Xanımı, Qalmış Hənə. Mahmud Təbrəzi, mücərrəd	3
12	Məhəmməd	Otaki (?)	Xanımı Paşa, oğlu Əhməd, qızı Hitay Can.	4
13	Piri Can	-	Xanımı Kırlar bəyi. İmam qulu, Allah qulu, Şeyx Can, oğulları. Qızı Murad Sultan.	6
Cəmi: 40 nəfər				

Cədvəl 9: Balat qəzasında bir kənd zaimi olan Hacı İshaqa təslim edildi deyə qeyd edilmiş olanlar

№	Adı	Peşəsi	Şərh	Nəfər sayı
1	Xoca Hafiz	-	Xanımı Paşa Bəyi, Oğulları-İbadullah və Şəmsüddin.	4
2	Maqsud Əli	-	Xoca Hafizin qardaşı	1
3	Mir Şeyx	Bəzzaz (tacir-E.N.)	Xanımı Kiçi Can, Oğlları-Ulu Bəy və Əxi Bəy.	4
4	Sultan	-	Ulu Bəyin xanımı	1
5	Kiçi Bəy	Bəzzaz	Mücərrəd	1
6	Mustafa Vələd-i Kamal	-	? Balat qəzasında Bayındır qəryəsi timarında öldü.	1
7	Danyal	-	Balat qəzasında öldü.	1
8	Məhəmməd (?)	-	Balat qəzasında öldü.	1

9	Məhəmməd	-	Kızılca Hanlı qəryəsi timarında öldü. ?-də.	1
Cəmi: 15 nəfər				

Sürgünə göndərilənlərin sayı verdiyimiz 1-9-cu cədvəllərə görə 154 nəfər təşkil edir. Onlardan 8 nəfərin ölməsi barədə məlumatı şərh bölməsində verdik. La-kin, sürgün zamanı yolda vəfat edənlər üçün tərtib edilən 10 və 11-ci cədvəllərdəki sayı da nəzərə alsaq cəmi 23 nəfərin vəfat etməsi məlum olur. Bu da köçürülənlə-rin sayının nəinki 1000 nəfər olmadığını, cəmi saylarının 200 nəfərə belə çatmadı-ğını göstərir.

Cədvəl 10: Yolda vəfat edənlər

№	Adı	Öldüyü yer
1	Teymur	Karaköy timarında öldü.
2	Hüseyn	Gökçə Pınar timarında öldü.
3	İlyas	Qəryeyi İncuk timarında öldü.
4	Mahmud	Ovacık timarında öldü.
5	Məhəmməd	Çat (?) timarında öldü.
6	Yardım (?)	İymur timarında öldü.
7	Xızır	Barta timarında öldü.
8	Məhəmməd	Gökçə Pınar timarında öldü.
9	- (?)	Gökçə Pınar timarında öldü.
Cəmi: 9 nəfər		

Cədvəl 11: Vəfat edən sürgünlər camaatı

№	Adı	Vəzifəsi
1	Şah Məhəmməd	Kabbal (?)
2	Məsud Əli	Həkkak
3	Hacı Məhəmməd	Həkkak
4	Şeyxi	Abai-baf (Əba-parça toxuyan)
5	Yaqub	Şəmşirkar (Qılınc düzəldən)
Cəmi: 5 nəfər		

Sürgünə göndərilən Təbriz sənətkarları və adlı sanlı simaları içərisində ulufə alan və almayan insanlar vardı. Ulufə Osmanlı imperiyasında Qapıqulu Ocağı əs-gərlərinə, Yeniçərilərə, Əcəmi Ocağı mənsublarına, bəzi saray və dövlət adamları-na 3 aydan bir verilən maaşdır. Hüseyin Arslan dəftərə istinadən Ulufə alanların 92, ulufə almayanlar isə 35 nəfər təşkil etdiyini yazır və onların adlarını sadalayır. Ulufə alanlar içərisində Kamança ifaçısı, ustadlar naziri, ip əyirən, katib, kubəndə (çul düzəldən), tai (?), nəqqaş, zər-tai (?), çəltuki (çəltikçi), zərgər, guftgər(?), hək-kak, kənar-baf, simkeş (gümüş üzərində işləyən), qəzzaz (ipəkçi), şəmşirkar (qılınc düzəldən), çilingər, zərdüz (qızıl üzərində işləyən), poladkar (dəmirçi), abai-baf (Əba tikən), kəhhal (göz həkimi), xəyyat (dərzi), basmagər (basmaçı), sərracikər (yəhər düzəldən) və başqa peşə sahibləri vardı. Peşələrindən göründüyü kimi əsa-sən gəliri nisbətən aşağı olan nəfərlərə ulufə ayrılırdı. Ulufə almayanlar isə daha çox sərvət sahibi olan tacirlər idi [4, 325-333].

Ümumiyyətlə Təbriz sürgünləri ilə bağlı aşağıdakı nəticələrə gəlmək olar:

– Sürgün edilənlər əsasən elm, sənət və sərvət sahibi nəfərlərdən və vəzifə sa-hiblərindən seçilmişdir.

- Ulufə alanlar nisbətən az gəlirli insanlar, almayanlar isə daha çox sərvət sa-hibi olanlar, xüsusilə də tacirlər idi.
- Əgər adlara nəzərən qərar verəsi olsaq hər hansı bir məzhəb ayrı-seçkiliyi aparılmadığını görərik.
- Adlar əsasən müsəlmanlar arasında işlək adlar olduğunu görə köçürülənlərin etnik tərkibini müəyyən etmək mümkün deyil.
- Təbrizdən İstanbula 1000 nəfər yox, təxminən 154 nəfər insan köçürülmüş-dür ki, onun da 23-ü yolda vəfat etmişdir.

İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT

1. Onullahi S.M. XIII-XVII əsrlərdə Təbriz şəhəri (sosial-iqtisadi tarixi). Bakı: Elm, 1982, 280 s.
2. Şərafəddin Əli Yəzdi. Zəfərnamə. Bakı: Azərnəşr, 1996, 80 s.
3. Anonim Tevarih-i Al-i Osman. F. Giese neşri. Hazırlayan Nihat Azamat. İs-tanbul: Edebiyyat Fakültesi Basımevi, 1992, 171 s.
4. Arslan H. 16 yy. Osmanlı toplumunda yönetim, nüfus, iskan, göç ve sürgün. İstanbul: Kaknüs yayınları, 2001, 431 s.
5. Celal-zade Mustafa.Selim-name. Hazırlayanlar: Pof. Dr. Ahmet Uğur- Ögrt. Gör. Dr. Mustafa Çuhadar. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı yayınları, 1997, 706 s.
6. Hadidi. Tevarih-i Al-i Osman (1299-1523). Hazırlayan Yrd. Doç. Dr. Nec-det Öztürk. İstanbul: Edebiyyat Fakültesi Basım evi, 1991, 487 s.
7. Haydar Çelebi Ruznamesi. Baskıya hazırlayan: Yavuz Senemoğlu. İstanbul: 1001 tercuman temel eseri, 1976, 221 s.
8. Hoca Sadettin Efendi. Tacü't-tevarih. 5 ciltte. 4-cü cilt. Hazırlayan İsmet Parmaksızoğlu. Ankara: Kültür Bakanlığı, 1979, 408 s.

ЭЛЬНУР НАДЖИЕВ
Докторант Института Истории им. А.А.Бакиханова НАНА

ТЕБРИЗСКИЕ ИЗГНАНИЕ 1514 ГОДА

В статье проанализированы различные источники, в которых имеются сведения об изгнание тебризских ремесленников из Тебриза в Стамбул. От-метим что, после поражения Сефевидов в Чалдыранской битве в 1514 году Султан Селим I увел с собой в Стамбул от нескольких сот до нескольких тысяч лучших ремесленников и мастеров вместе с их семьями.

Tarix və onun problemləri, № 4 2015

ELNUR NAJIYEV
The doctorant of the İnstitute of history named after A.A.Bakixanov in ANAS

TABRIZ EXILES OF 1514

In the article analysed various sources having information about the exiles of Tabriz artisans to Istanbul. It will be observed that, after the defeat of the Safa-vids at the battle of Chaldiran in 1514, Sultan Salim I took back with him from several hundred to several thousand of the best artisans and craftsmen from Tabriz to Istanbul.

Rəyçilər: t.ü.f.d. Səidə Əliqızı, t.e.d. A.İskəndərov
BDU-nun Mənbəşünaslıq, tarixşünaslıq və metodika kafedrasının 31 oktyabr 2015-ci il tarixli iclasının qərarı ilə çapa məsləhət görülüb (protokol №03).